

RAZVAJENOST – MIT ALI OBSEŽEN DRUŽBENI PROBLEM SODOBNEGA ČASA?

Zorica Petrovič, vzgojiteljica v Vrtcu Trnovo

Vzgoja otrok še nikoli ni bila tako usmerjena k otrokom, kot je danes. V današnjem času, ki sicer opozarja na posledice permissivne vzgoje, vendar je v praksi še ne izloča, nekam redko spregovorimo o razvajenosti, čeprav njene učinke vidimo vsepovsod. Pedagoška literatura se tu in tam spopade z razvajenostjo skozi opozorila o škodljivosti razvajanja, vendar je neprimerno več tiste literature, ki pozitivno obravnava permissivno vzgojo in potemtakem problema razvajenosti niti ne zaznava niti ne priznava. Permissivna vzgoja je vzgojni model, ki nas spremlja zdaj že nekaj desetletij, in zelo poenostavljeno rečeno izhaja iz predpostavke, da se bo otrok lahko optimalno razvijal le, če bo doživljal čim manj frustracij iz okolja. Deloma bi lahko vzroke za pojav permissivne vzgoje iskali tudi v drži psihoanalize, ki navadno išče vzrok za človekovo stisko v ovirah, s katerimi se srečujemo v našem okolju in ki so vzrok frustracij. Odstranjevanje vseh možnih ovir, ki bi lahko otroku povzročile frustracije, je postalo očitno poglavitno vzgojno poslanstvo modernih staršev in je pravzaprav bistvo permissivne vzgoje. In tu se srečamo s problemom razvajenosti.

Omenjena tema je pravzaprav zelo občutljiva in z njo se podajamo na dokaj spolzka tla ter lakmusov test pri negovanju družinskih, sorodstvenih, prijateljskih in medsosedskih odnosih. Veliko staršev se sploh ne zaveda napak v svojih vzgojnih pristopih, kadar se njihovi otroci ne vedejo kulturno oziroma sprejemljivo za določeno okolje. Tudi o discipliniranosti imamo odrasli zelo deljena mnenja, pravzaprav se te besede danes drži prizvok prisile, krutosti in ustrahovanja – kar je bila recimo praksa vzgojnega modela v antični Sparti, kjer so otroke celo ritualno pretepali, da bi jih čim bolj disciplinirali. Še danes zato uporabljamo izraz »spartanska disciplina«, kadar hočemo ponazoriti brezkompromisno ubogljivost in redoljubnost, ki se jo dosega z represivnimi vzgojnimi metodami. Vendar pa je disciplina pri vzgoji otrok v »stoletju otroka« pravzaprav vodenje njihovega razvoja na čustvenem, telesnem in moralnem področju, njen namen pa je otroka pripraviti, da bo samostojen in bo znal prevzeti odgovornost za svoja dejanja (Petric, 2011). To pa nikakor ni lahka naloga.

Kako torej opredeliti razvajenost? V svoji pedagoški praksi se kot vzgojiteljica srečujem predvsem z naslednjimi najvidnejšimi značilnostmi razvajenosti: zasičenost otroka z materialnimi dobrinami, pretirano zaščitniško držo staršev ter pomanjkanje samostojnosti pri tistih opravilih, ki jih

otrok določene starosti že zmore. Klasični primer je že recimo prihod otroka v vrtec: sicer popolnoma zdrav in živahen petletnik bodisi mirno čaka, da ga starš sleče in preobuje v copate bodisi ga taisti starš lovi in milo prosi otroka, naj se preobuje, saj že zamuja v službo. Ni treba posebej poudarjati, da pri odhodu cele skupine na igrišče ta otrok brez težav zmore poskrbeti za osnovne spretnosti pri oblačenju in obuvanju, staršem pa težko dopovem, da nikomur ne delajo usluge s tem, ko otroka spreminjajo v delovnega invalida. Šestletnik je nad opozorilom, da ni pospravil svojih copat, zgolj skomignil z rameni: »Doma pač mamica pospravlja za menoj«. Pri posebej zahtevnih primerih razvjenosti v določenih situacijah, navadno starš na govorilnih urah nikoli ne začne pogovora v to smer, kajti bolj kot od same teme, je predvsem od moje izbire besed odvisno, ali bo odnos med staršem in menoj ostal sproščen in dostopen za odprt pogovor, ali pa bo svojo komunikacijo omejil zgolj na zbiranje informacij o otroku ter morebitno postavljanje moje vzgojiteljske kompetence pod vprašaj, kot se dandanes prevečkrat dogaja. Kultura prehranjevanja, vljudno pozdravljanje na ulici, preprosti »prosim« in »hvala« ter dvosmerna komunikacija in upoštevanje želja drugih pa so vse prevečkrat prepuščeni angažiranosti strokovnih delavcev v vrtcih in šolah.

Razvjenost otroka se kaže na vseh področjih njegovega razvoja: čustvenem, telesnem, duhovnem ter socialnem. Namesto da bi razvil zmožnost soustvarjalnega prilagajanja in ob odločanju poleg svojih želja in potreb upošteval tudi potrebe in želje okolja, razvjen otrok doživlja svoje okolje in starše kot nekaj, kar je ustvarjeno po njegovi meri. Kadar pretirano uslužni in zaščitniški starši ne uspejo do potankosti zadovoljiti vseh njegovih potreb, to otrok doživlja kot njihov spodrslijaj, saj so njegova pričakovanja do staršev preprosto prevelika. Čeprav si vsak otrok izoblikuje podobo idealnih staršev, gre pri razvjenem otroku bolj za karikaturu te podobe, ki jo otrok skozi odraščanje prenese na širše socialno okolje (Žorž, 2002).

Nikjer ni ta razkorak tako zelo viden kot ob prihodu v vrtec, ko otroka vržejo iz tira pravila, ki očitno niso ukrojena po njegovi meri. Prav zato je predšolsko obdobje kritično obdobje za razvoj otrokove socializacije. Otrok praviloma znotraj skupine doživi veliko več razočaranj in frustracij kakor doma, vendar pa se brez doslednosti staršev na domačem parketu otrok iz njih redkokdaj tudi česa nauči. Navadno te izkušnje doživlja kot nezaslišano krivico, ki se mu redno dogaja. Posledično hitro opazimo, da razvijeni otroci razvijajo nedružabnost, netolerantnost, zamerljivost ter se niso sposobni prilagajati skupnim pravilom. Na razočaranja, ki jih doživljajo kot krivice, se odzovejo na dva načina:

bodisi z nasiljem bodisi z umikom vase (Žorž, 2002). Ena od najvažnejših življenjskih lekcij je, kako v medsebojnih odnosih razviti lastno socialno kompetenco, torej izraziti svojo osebnost ob sočasnem poslušanju drugih. Iger, učenja, ljubezni in pogovora se otrok najlažje in najbolje nauči znotraj družinskega kroga, pri čemer so vzgojno-izobraževalne institucije zgolj dopolnilo. Podreditev določenim pravilom skupnosti in sledenje skupnemu cilju znotraj teh institucij pa je izjemno težko, če si otroci znotraj družine ne pridobijo temeljnih kompetenc in izkušenj (Juul, 2009).

Od slovenskih psihoterapevtov je bil pokojni Bogdan Žorž eden redkih, ki je odkrito spregovoril o problemu razvajenosti tudi na strokovni ravni in jo neusmiljeno označil za »rak sodobne vzgoje«. Peter Praper v svoji knjigi *Tako majhen, a tako nervozen*, zgolj omeni problem hiperprotektivne vzgoje, kjer starši otroka pretirano ščitijo pred svetom, in variabilne vzgoje, kjer ni jasnih meja in ne doslednosti (Praper, 1995). Velikokrat pa se v praksi srečamo z mešanico obeh omenjenih vzgojnih stilov. V večini sodobne vzgojne literature, ki je polna nasvetov o tem, kako postati idealna mama, pa izstopa angleški psihoterapevt in pediater Gordon Wheeler, ki postavlja v ospredje lik dovolj dobre mame (*good enough mother*), in izhaja iz tega, da se otrok tudi na razočaranjih in krivicah mora naučiti, da življenje ni idealno ter ohraniti realne in ne izkrivljene predstave. David Hellerstein je to poimenoval sindrom Petra Pana, torej človeka, ki noče odrasti. Gre za ljudi, ki so lahko na videz povsem funkcionalni pri sklepanju prijateljstev in delu – a le do prve resne preizkušnje, kjer navadno odpovedo na celi črti (Žorž, 2002).

Od kod razvajenost?

Pri pojavu razvajenosti je ključna vloga staršev. Navadno pri vzgoji posnemajo zglede v svojem družinskem življenju – običajno lastne starše. Dokler otroci počnejo, kar starši želijo in deluje odnos »zmagam – zmagaš«, je vse lepo in prav. Ko pa otrok prvič glasno zahteva nekaj izven starševskih okvirjev, starši pri svojem grobem in avtoritarnem odzivu včasih celo prekosijo lastne starše. Druga možnost pa je, da gredo v obratno skrajnost, v vzgojo brez meja. Starši, ki so v lastnem otroštvu doživljali preveč zavrnitev in strogosti, tako zmotno menijo, da so ljubeči. V resnici pa ljubeče vedenje pomeni ravno postavljanje meja, ne pa njihovo odsotnost. Velikokrat pa starši nihajo med obema skrajnostma na škodo vseh vpletenih, zlasti pa na škodo otroka. Največji izziv sodobnega starševstva je torej najti zdravo mero in ravnovesje med svojimi in otrokovimi potrebami (Bluestein, 1999).

Pri drži staršev ne gre prezreti še ene zelo razširjene značilnosti: zmotne opredelitve določenih pojmov oziroma napačne predstave o tem, kaj pomenijo določena izhodišča. Doslednost starši na primer večkrat zamenjujejo z enakimi merili za vse otroke v družini, vendar pozabljajo, da se en vzgojni model ne more vedno obnesti pri vseh otrocih, preprosto zato, ker je vsak od njih drugačen. Doslednost v pravem pomenu besede ni togo oklepati se enega pravila, marveč zavestno in vztrajno slediti lastnim vzgojnim ciljem. Obratno pa je pretirana popustljivost druga skrajnost pri vzgoji, ko starši sicer jasno postavijo pravila, naloge in omejitve, vendar pa ne vztrajajo pri izpeljavi zadane naloge. Starši želijo svojemu otroku zagotoviti varnost, ljubezen in brezskrbno otroštvo. Pri doseganju teh ciljev pa se pravzaprav velikokrat zgodi, da je njihovo pojmovanje varnosti pravzaprav zamenjano z odvisnostjo, ljubezen s posesivnostjo ter brezskrbnost na odsotnost obveznosti. Pogosto takšni starši skozi svojega otroka podoživljajo lastno otroštvo, polno zapovedi in prepovedi ter pretirane strogosti, z iskreno željo: »Naj bo mojemu otroku lepše, kot je bilo meni.«

Za starše, ki svoje otroke pretirano razvajajo, je pri razčlenjevanju njihovega vzgojnega stila zelo boleče spoznanje, da se je za hudo vzgojno zmoto izkazalo ravno to, na kar so bili najbolj ponosni: otroku so nudili vse možne (materialne) dobrine, ga vpisovali v interesne dejavnosti, namesto njega pospravljali njegovo sobo, mu kuhali, karkoli si je zaželel ... Za takšne starše je značilno, da ne ločijo otrokovih želja od njegovih dejanskih potreb. Življenje brez bolečin in razočaranj je postal nekakšen družbeni ideal in v skladu z njim se pretirano uslužni starši trudijo, da bi svojim otrokom omogočili življenje v kar največji harmoniji in brez vsakršnih konfliktov – Jesper Juul jih imenuje »curling« starše. Podobno kot igralci pri tem škotskem športu, tudi starši nenehno krčevito in mrzlično »gladijo« pot svojim otrokom: namesto njih rešujejo vrstniške konflikte, jim prihranijo vsakršen trud pri gospodinjskih opravilih, neredko pišejo namesto njih domače naloge in bijejo bitke z učitelji zaradi ocen. Posledično otroci takšni staršev ne zmorejo razviti empatije, okolico obravnavajo le v vidu iskanja lastne koristi, so socialno neprilagojeni in zato velikokrat osamljeni (Juul, 2009). Zasipanje z materialnimi dobrinami je dodatno orodje za ustvarjanje razvajenega otroka, obenem pa vodi v čustveno hladnost, saj postane starševska ljubezen kategorija, ki je merljiva s številom dragih igrač, dizajnerskih oblačil, najnovejših aparatov s področja komunikacijske tehnologije ter dragih potovanj.

Za otroke, ki plavajo v obilici vsega naštetega, je družina vedno bolj le nekakšen servis za izpolnjevanje njihovih želja. Osrednji vzvod komunikacije med starši in razvajenimi otroki tako postane

manipulacija. Neka deklica v vrtcu je svojo mamo na primer zelo nedvoumno izsiljevala: »Na letovanje s skupino bom šla samo, če mi boš kupila nove kopalke.« Še preden je mamo postavila pred to dejstvo, je povsem prostodušno dejala, da je ona tista, ki je mami postavila pogoj. Dekličina mama si je namreč tako zelo želela, da bi bila njena hči soudeležena v zaključnem letovanju celotne predšolske skupine, da je pri tem svojem hotenju povsem prezrla dejansko težavo: otrok je uporabil prav tisti instrument, ki ga je navadno uporabljala ona sama: podkupovanje oziroma izsiljevanje z materialnimi dobrinami. Pri tem pa se ni ozirala na to, da deklica ni želela na letovanje zaradi konflikta z eno od vrstnic.

Včasih sodobni starši dajejo pravzaprav vtis, kot da se bojijo lastne moči nad otrokom ter podcenjujejo pomen psihološke moči, medtem ko o svoji konkretni ekonomski in družbeni moči seveda nimajo pomislekov. Vendar pa otroci potrebujejo starševsko vodstvo, pri čemer je najtežji izziv reči ne in otroku postaviti meje njegovega obnašanja. Staršem je težko, kadar morajo otroku kaj odreči. Zdi se nam, da so naši starši ter dedki in babice nekoč veliko lažje rekli »ne«, in ta »ne« je bil bolj pravilo kot izjema. V današnjem zahodnem svetu blaginje smo pozabili, da so starševske odklonitve takrat imele zaslombo v težkih gmotnih razmerah po drugi svetovni vojni ter v splošnem družbenem konsenzu. Tovrstnih zunanjih argumentov v današnjem svetu moralne zrelativiziranosti in kulta individualizma skorajda ni več, starši pa redko zaupajo svojemu notranjemu čutu, pri čemer se naslanjajo predvsem na nasprotja preživetih vzgojnih modelov, namesto da bi iskali alternative (Juul, 2009).

Odgovornost današnje družbe

Pomemben element je ne nazadnje tudi odgovornost današnje družbe za sedanje stanje, kjer se zdi, da razvajanost v veliki meri uravnava družbeno klimo. Zakaj? Težava je v tem, da ni več enotnega družbenega konsenza glede tega, kaj je prav in kaj ne, kaj se spodobi in kaj ne. Čedalje manj je skupnih družbenih vrednot, ki so še nekaj desetletij nazaj imele trdno zgrajen sistem. Ta se je kazal skozi takratna temeljna politična prepričanja, pedagoške usmeritve in ne nazadnje tudi vidnejšo vlogo Cerkve v javnem dialogu – slednjo si Vatikan skuša povrniti s priljubljenim in družbeno kritičnim papežem Frančiškom. Sistem vrednot je bil nekoč zelo stabilen, vključeval je predvsem stvari, ki so v današnji vzgoji že skorajda anatemata ali pa zvenijo v najboljšem primeru staromodno: naučiti otroke dostojnega vedenja, osnovnih pravil vljudnega pozdravljanja, odstopiti na avtobusu sedež starejši

osebi, mami z otrokom ali nosečnici, se kulturno vesti za mizo, spoštovati starejše ljudi, ubogati učitelja, ... vendar pa živimo v svetu, za katerega je značilen kult individualnosti, v skrajnih primerih tudi za ceno popolnega pomanjkanja vesti ali sramu.

Vsi poznamo grški mit o Narcisu, ki zaljubljeni nimfi Echo ni vračal ljubezni, a je v jezeru zagledal lastno podobo in se vanjo zaljubil. Seveda se mu je ta podoba vedno izmaknila in zaradi nepotešenega hrepenenja se je naposled spremenil v cvet. Po Narcisu poimenovano osebnostno motnjo, za katero je značilna prezaposlenost s samim seboj, spremljata pa jo pomanjkanje empatije in razumevanja za stiske sočloveka, samoljubje in čustvena hladnost, bi pravzaprav v mnogih ozirih lahko označili kot družbeno motnjo sodobnega časa. V ospredju namreč že dolgo ni več družba, pač pa posameznik, katerega želje in razvoj usmerjajo pravila zahodnjaškega potrošništva ter kapital. Tržna pravila vedno bolj posegajo v našo zasebnost, saj se že partnerski odnosi pogosto reducirajo zgolj na to, kako čim boljše »vnovčiti« svojo podobo skozi promocijo svojega telesa, intelektualnih in poslovnih dosežkov, ter izobrazbe – anoreksične najstnice z uničeno samopodobo zaradi neusmiljenih zahtev trga po lepotnem idealu so samo ena od skrajno negativnih posledic takšne miselnosti. Družine tako ostajajo brez alternative na etično-moralnem prepihu pri iskanju odgovorov na to, kako uskladiti življenje v družini in zunaj nje. Tudi na področju psihologije in pedagogike je preveč stvari podrejenih pravilom trga: na trgu strokovnjakov kar poplavlja od raznovrstnih metod, rešitev, konceptov, orodij, pri čemer pa se pozablja, da ljudje nismo stroji (Juul, 2009).

Tovrstna različica pravil trga, ki jo je kulturni zgodovinar Christopher Lasch poimenoval kar kulturo narcizma, je prepojila pravzaprav praktično vsa področja zasebnega in javnega življenja: ne le gospodarstvo in politiko, temveč tudi umetnost, zdravstvo, šolstvo in tudi znanost. Njen narcizem (zaverovanost vase) goji filozofijo, da je pomembno »živeti ta trenutek« in kjer navidezna resničnost krepko postavlja na stranski tir resnične izzive in probleme preprosto zato, ker so za marsikoga prevelik zalogaj. In to je stična točka narcizma in razvajenosti, saj razvajan človek raje potone v vse tisto, kar je videti lepo, prav in zabavno, saj to od njega ne terja nobenega truda.

Tako narcis kot razvajenec svoje samoljubje pokažeta precej jasno, saj je po njunem okolje dolžno zadovoljevati vsako njuno željo, ključni mehanizem pa tu sprožijo tisti starši, ki sicer z dobrimi nameni skušajo otroku čim bolj olajšati odraščanje, a gredo pri tem v skrajnosti v svoji želji, da naj se otroku godi bolje kot njim: obvarovati ga je treba pred obveznostmi, boleznijo, smrtjo, frustracijami,

izpolniti mu je treba vsako željo in ga ne omejevati, zanj družbena pravila ne veljajo, saj je njihov otrok edinstven in si zato zasluži vse najboljše in najlepše že s tem, ko obstaja. Psihoterapevtka Elisabeth Lukas se je posvetila problemu pretirane naklonjenosti, ki je v tem smislu razvijeni otroci zahtevajo vedno več in ki presega vsa običajna merila (Žorž, 2002). Ker pa pri vzgojnem delu pedagogi prevečkrat sledimo teoriji potrebe po nadomestitvi, se dostikrat pozabimo vprašati, ali otrok, ki stalno zahteva vzgojiteljevo pozornost zase in želi nenehno biti v središču dogajanja, res trpi zaradi zanemarjanja s strani staršev, ali pa gre tu preprosto za razvijenost in torej več pozornosti kot dobi, več je zahteva. Njegovo lastno udobje mu je namreč najpomembnejše. In prav navajenost na udobje je še ena od značilnosti kulture narcizma, imenovana tudi mehkužnost. Za mehkužnega človeka navadno označimo nekoga, ki se boji telesnih naporov, ni dovolj odporen in je razvijen zaradi pretiranega negovanja. Problem ni le telesni, ampak tudi psihični: vsak napor za mehkužnega človeka predstavlja nepremostljivo oviro, učencem tako tudi učenje in šola vse bolj predstavljata velik napor tudi preprosto zato, ker nimajo delovnih navad. Vendar pa delovne navade niso več vrednota sodobnega časa. Zato je zelo politično korektno s prstom kazati na domnevno prezahtevnost in obsežnost učnih načrtov ter poiskati uteho v instantni pop kulturi, ki propagira zvezdniško, brezskrbno življenje. Eden od pokazateljev razsežnosti tega družbenega problema je velika priljubljenost resničnostnih šovov ter predvsem za slovenski prostor zgolj navidezno delovanje javnih institucij: prevečkrat smo namreč priča temu, da je zelo velik razkorak med lično napisanim poročilom o izvedenem delu na podlagi še bolj lično napisanega programa na eni strani ter dejanskim stanjem (ne)izvedenega dela na drugi strani.

Pri odgovornosti družbe ne morem mimo odgovornosti stroke. Raziskave o obsežnosti problema razvijenosti v sodobni družbi so vsaj v slovenskem prostoru še vedno zgolj pobožna želja. Večinoma se o razvijenosti razpravlja na laični ravni, torej v medijih ter na starševskih forumih, kjer je opaziti po eni strani veliko stisko staršev, na drugi strani pa njihovo nezmožnost, da bi razvijenost lastnih otrok povezali z lastnimi vzgojnimi metodami ter filozofskimi nazori. Veliko bolj aktualno vprašanje za stroko je nasilje v vrtcih, šolah in v domačem krogu ter čedalje večja neobvladljivost otrok. Javnost tu največkrat krivi učitelje, ki že lep čas izgublajo na avtoriteti, medtem ko se stroka na globalni ravni še ni začela resneje ukvarjati z vplivom razvijenosti na učenčev neprimeren odnos do učiteljev, neizpolnjevanje šolskih obveznosti in motenje pouka. Zelo popularno (pa tudi najlažje) je namreč najbolj nemirne otroke označiti kot »hiperaktivne«: takšni otroci težko zdržijo dlje časa na

enem mestu, težko se osredotočijo na eno stvar, ves čas govorijo in težko poslušajo, zapletajo se v konflikte tako z vrstniki kot z učitelji, značilni zanje pa so tudi veliki zaostanki na področju socialnega razvoja. V situacijah, ko se odrasel (starš ali učitelj) z njimi ukvarja individualno ena na ena, pa velik del teh otrok povsem normalno funkcionira, brez znakov psihomotornega nemira. Umestno se je potemtakem vprašati, ali v šolah posvečamo dovolj pozornosti socialnemu učenju. Za socialno učenje je ključnega pomena seveda vzgojni model. O škodljivem vplivu omejevalne, trde avtoritarne vzgoje na nemirnega otroka je razmeroma veliko literature. O vplivu preveč popustljive vzgoje pa strokovna literatura skorajda ne govori. Posledično se lahko zgodi, da bo strokovnjak, ki bo sicer prepoznal otrokovo hiperaktivnost, le-to tolmačil kot vzrok otrokovih težav in ne kot posledico razvajenosti. Starši bodo potem najverjetneje dobili podrobne napotke o tem, kako sprejeti tovrstno otrokovo drugačnost in blažiti zgolj njene posledice. In začarani krog je tako sklenjen.

Strokovne svetovalne službe so pri tovrstnih pojavih vedno bolj nemočne, saj nimajo ustreznih vzvodov, s katerimi bi lahko vplivale na izboljšanje odnosov znotraj razreda, še manj pa na to, da bi na miselni napor in pristno komunikacijo pripravili razvajene otroke, ki se niso sposobni vključiti v delavno razredno dinamiko in s svojim motečim vedenjem pravzaprav oblikujejo zgolj neko navidezno dejavnost brez večjega napora, ki temelji bolj na postavljanju. Učitelji in vzgojitelji v problematičnih razredih so deležni premalo pomoči, kadar je govora o razvajenosti. Po njihovih izkušnjah se starši namreč že ob sami omembi tega problema postavijo v izrazito obrambno držo ter iščejo napake v šolskem sistemu, pri učiteljih, učnih načrtih, nemalokrat grozijo z odvetnikom, da »zaščitijo« pravice svojega otroka, za konstruktivno sodelovanje pa so pripravljeni šele čez čas. Velikokrat takšni starši svojo odsotnost opravičujejo s preveliko zaposlenostjo, vendar pa se strinjam s precej neizprosno Juhantovo ugotovitvijo, da je prezaposlenost največkrat le izgovor za vzgojno lenobo staršev. Bogdan Žorž in Marko Juhant sta v našem prostoru najvidnejša strokovnjaka, ki sploh načenjata tovrstna vprašanja. Juhant opozarja na problem razvajenosti skozi vrsto praktičnih nasvetov staršem pri vsakdanjih vzgojnih zadregah, tu pa je opaziti predvsem eno rdečo nit: privzgajanje delovnih navad, saj je njihova odsotnost značilna za razvajene otroke (Juhant in Levč, 2011). Žorž se je v svoji bogati karieri kot psihoterapevt najpogosteje srečeval s starši, ki so pri svojem razvajanju otrok bili le redko zmožni spredeti lastne napake, še redkeje pa so se bili pripravljeni soočiti z zahtevno nalogo spreminjanja svojega vzgojnega stila (Žorž, 2002).

Kaj narediti?

Razvajenec namreč praviloma redko sam od sebe poišče pomoč pri psihoterapevtu, saj vzrok svojih težav išče vsepovsod drugje, le znotraj sebe ne; ker je tako zelo osredotočen na lastno ugodje in izpolnitev svojih želja, ni zmožen zadostne mere samokritičnosti. Nič čudnega, če namesto razvajenih otrok čedalje pogosteje iščejo pomoč pri (šolskih) svetovalnih službah prav njihovi starši.

Ključ je predvsem v individualnem pristopu ter regulaciji vzgojnega stila, za katero je odgovoren najprej vsak posamezen starš. Moteče otrokovo vedenje ni vzrok, marveč simptom. Prepoznavanje in priznavanje problema razvajenosti je predpogoj za resen in učinkovit pristop, pri čemer je neolepšana neposrednost pedagoga ali terapevta sicer nehvaležna, a nujna naloga. Ob srečanju z razvajenostjo otroka je smiselno najprej temeljito pretresti mehanizme in izhodišča domače vzgoje. Strokovnjak tukaj lahko staršem pomaga že s tem, da jim postavi prava vprašanja, a to marsikdaj ni lahko, saj je iskanje odgovorov uspešno le, če smo dovolj pošteni do sebe. Včasih gre pri vzgojnih napakah staršev za posledico njihovega nekritičnega zaupanja v strokovno literaturo dvomljive uporabne vrednosti ali v napotke svetovalnega delavca pri obravnavi domnevne hiperaktivnosti – tu spet nastopi odgovornost strokovnih služb (Žorž, 2002). Klinična praksa pa velikokrat kaže tudi na resno narcistično motenost samih staršev, ki so v najboljšem primeru pripravljene na nekakšen instant in za njihov ego neboleč ukrep, za resnejši psihoterapevtski proces pa jim manjka motivacije. Navadno skušajo opravičiti svoje razloge za razvajanje, pri čemer skušajo s popustljivo vzgojo otrok kompenzirati lastne travmatične izkušnje iz otroštva, saj hočejo biti čisto nasprotje svojim staršem, ki so uporabljali nasilne in omejevalne metode. Nevede taki starši povzročajo svojim otrokom prav tako veliko škodo in pogosto tega spoznanja ne morejo sprejeti, zato se umaknejo. Njihovo ozaveščanje lastne vzgojne izkušnje je tako črno-belo, da ga prerasejo le z definicijo in korekcijo lastnih vzgojnih sredstev in metod. Žal se mnogi svetovalci pri terapiji omejijo zgolj na definicijo in sanacijo vzgojnih metod, vendar so rezultati le začasni in spremembe le navidezne. Za učinkovit in dolgoročen rezultat je namreč potrebno spoznanje, kakšni vzgojni vzgibi nas vodijo, ozaveščanje prenašanja neustreznih vzgojnih vzorcev v vzgojo ter zavezanost k spremembi le-teh (Žorž, 2002).

Kaj je torej lahko tisti prvi in stalni korak h kateremu bi se morali pri preprečevanju pojava razvajenosti vedno znova zateči? Vsak starš bi se tako moral vprašati, kdaj je njegova skrb za otroka

koristna in kdaj škodljiva, kje je pripravljen potegniti mejo med starševsko odgovornostjo in odgovornostjo otroka ter zlasti, ali in v kolikšni meri njegova starševska skrb in odgovornost res zadovoljujeta otrokove potrebe, ne pa lastne potrebe po zadostitvi splošno veljavni podobi idealnega starša, ki pa z realnim življenjem nima prav nobene zveze.

Morda se bo kdo vprašal, ali je razvajenost res tako obsežen družbeni problem, da bi bilo treba v njeno preprečevanje vložiti toliko truda in napora. Treba se je le ozreti po svoji okolici, morda celo znotraj lastne družine in utegnili bomo najti primere, podobne naslednjim:

Odrasli ljudje v poznih tridesetih, ki še vedno živijo v »mama hotelu«, čeprav imajo solidne finančne prihodke.

Najstnice, ki trikrat mesečno nosijo k telovadbi pisna opravičila staršev zaradi »menstruacije«.

Študent pri petindvajsetih, ki mu mama zlika vso »žehto« za na faks, medtem ko si on privošči počitek pred televizijo po obilnem nedeljskem kosilu.

Zdrav osemletnik, ki si še vedno ne zna zavezati vezalk na čevljih.

Z najtežjimi primeri razvajenosti se svetovalne službe največkrat ne srečajo. Ponekod v svetu se terapevti poslužujejo doživljajske pedagogike, ko problematične najstnike v odmaknjeni naravi pripravijo k sodelovanju in upoštevanju potreb drugega. Starši gredo preko vseh meja, ko skušajo ustreči razvajanemu otroku, tudi ko je ta že povsem odrasel. Pomanjkanje čuta za odgovornost, velike zahteve do okolja, aroganca in čustvena manipulacija ter spretno obračanje besed so značilne lastnosti razvajencev (Žorž, 2005). Življenje z razvajenim človekom je vse prej kot lahko, enako težka pa je tudi pot iz razvajenosti, tako za starše kot za otroke: prvi namreč mukoma spreminjajo svoje vzgojne navade, drugi pa se niso pripravljene odpovedati coni udobja in ugodja. Kakšen svet potemtakem ustvarjajo ljudje, ki zrastejo iz takšnih otrok, in ali si želimo v njem živeti? Enotnega odgovora na to vprašanje vsekakor ni, kakor tudi ne rešitve, ki bi bila vsakomur pisana na kožo. A če izhajamo iz problematične egocentričnosti sodobne družbe, se morda odgovor skriva v preprosti življenjski filozofiji: poiščimo način, kako živeti ne le zase, ampak tudi drug z drugim, tudi za druge.

LITERATURA:

Bluestein, J. (1999). *Kako otroku postaviti meje – in poskrbeti tudi zase!* Ljubljana: Inštitut za razvijanje osebne kakovosti.

Juhant, M. in Levč, S. (2011). *Varuh otrokovih dolžnosti (ali nehaite se ukvarjati z otrokovimi pravicami!)* Mavčiče: Založba Čmrlj.

Juul, J. (2009). *Družinske vrednote: življenje s partnerjem in otroki.* Radovljica: Didakta d.o.o.

Petric, M. (2011). *Starševstvo je lep, a odgovoren poklic.* Nova Gorica: Založba Educa.

Praper, P. (1995). *Tako majhen, pa že tako nervozen: predsodki in resnice o nevrozi pri otroku.* Nova Gorica: Založba Educa.

Žorž, B. (2002). *Razvajenost, rak sodobne vzgoje.* Celje: Mohorjeva družba.

Žorž, B. (2005). *S pravimi vprašanji do rešitve vzgojnih zadreg.* Ljubljana: Tiskarna Delo.